

**การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของไทย¹**

**Conflict Resolution through the Restorative Justice and Peaceful Resettlement by Thai
Law Enforcement Authorities**

พงษ์ธร ธัญญศิริ²

Phongthon Thanyasiri

เลขาธิการคณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ

Head of National Harmony Board

ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม

Director-General of the office of Justice Affairs

E-mail: ncjad.oja@gmail.com

Received: March 16, 2022

Revised: October 20, 2022

Accepted: November 11, 2022

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษา เรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย ที่มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) ที่ส่งเสริมระบบยุติธรรมทางเลือก ระบบยุติธรรมชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมและ สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ พ.ศ.2560 - 2563 ที่เน้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธี ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากฎหมาย รูปแบบ กลไกของการจัดการความขัดแย้งของหน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และศึกษาแนวคิด วิธีการและรูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ด้วยการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ผลการศึกษา พบว่า การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายควรขยายบทบาท ดังนี้ (1) การขยายบทบาทของอัยการให้มากขึ้นในการจัดการความขัดแย้ง โดยเพิ่มบทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (2) การขยายบทบาทการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน โดยจะต้องดำเนินการก่อนที่จะมีการรับเป็นคดีความหรือเข้าสู่ระบบคดี (3) การขยายบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในพื้นที่ต่างจังหวัดและเป็นพื้นที่นอกเขตเมือง โดยให้ความร่วมมือกับศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ กระทรวงมหาดไทย (4) การขยายบทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม โดยให้มีกฎหมายออกมารองรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยเฉพาะ และ (5) การขยายบทบาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม โดยให้รองรับตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มากขึ้น

คำสำคัญ: การจัดการความขัดแย้ง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สันติวิธี

¹ พัฒนาและปรับปรุงจากงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ

² สำนักงานคณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติและสำนักงานกิจการยุติธรรม

Abstract

This research study shows the findings about Conflict Resolution through the Restorative Justice and Peaceful Resettlement by Thai Law Enforcement Authorities”. This application for restorative justice and peaceful conflict resolution is in line with the national strategy (2018 - 2037) that promotes an alternative justice system, community justice, and public participation in the justice system. In addition to the strategic plan, the application is also settled in according to the 2017-2020 National Reconciliation Strategic Plan which emphasizes the role of restorative justice and peaceful resettlement. The objectives of this research are to study the relevant laws and regulations, patterns and mechanisms of conflict resolution, methods, and appropriate conflict management models in enhancing reconciliation through peaceful conflict management under the operation of law enforcement agencies and legal authorities throughout the country both in the central and provincial areas. The results of the study found that (1) the prosecutor should participate more in the community mediation; (2) The police should do more in the mediation process prior to the case being accepted into a lawsuit or entering the case to the criminal justice; (3) The village committee should be another active actor for mediation who works together with the Damrongtham District Center of the Ministry of Interior in provincial and non-urban areas; (4) the Community Justice Center by the Ministry of Justice should hold more legal authorities in conflict resolution and dispute mediation according to the new law come out to support their operation; and (5) the Right and Liberties Protection Department should enhance the coverage and the number of regulated mediator through the role of the community dispute mediation center under the Conciliation Act B.E. 2562 (2019).

Keywords : Conflict Resolution, Restorative Justice, Peaceful Resettlement

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) [1] ได้กำหนดแนวทางในการส่งเสริมระบบยุติธรรมทางเลือก ระบบยุติธรรมชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม โดยส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในรูปแบบต่าง ๆ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความเป็นธรรม การพัฒนารูปแบบของการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมให้มีความหลากหลาย การสร้างความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน การพัฒนากลไกคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมและความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ภายใต้กรอบการสร้างกระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาคของยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสามัคคีแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2563 [2] โดยกำหนดกรอบทิศทางและแนวทางในการดำเนินการในการพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมให้มีความโปร่งใสและเที่ยงธรรมบนพื้นฐานความไว้วางใจ รวมตลอดถึงการพัฒนายุติธรรมชุมชน ยุติธรรมสามัคคี และการป้องกันแบบกลุ่ม และการสร้างโอกาส และบรรยากาศในการสานเสวนา การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การเจรจาต่อรอง การสร้างฉันทามติและการใช้วิธีที่สันติอื่น ๆ ในชุมชน

และสังคม ซึ่งล้วนแต่เป็นนโยบายที่ส่งเสริมให้มีการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในการจัดการความขัดแย้ง แทนกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่ถูกมองว่าไม่สามารถที่แก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้อย่างแท้จริงและสร้างปัญหาอื่นให้กับสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากสถานการณ์ที่มีข้อพิพาททั้งทางแพ่งและทางอาญาที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมพบว่า มีปริมาณที่มากขึ้นสู่การพิจารณาตัดสินของศาลเป็นจำนวนมาก ดังสถิติ จำนวนคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นจากที่สำนักงานศาลยุติธรรมได้เก็บรวบรวมสถิติความผิดทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2561 จำนวน 1,883,229 คดี พ.ศ. 2562 จำนวน 1,869,115 คดี พ.ศ. 2563 จำนวน 1,706,957 คดี [3] ซึ่งเป็นการทำให้จำนวนคนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีมากขึ้นไปเป็นภาระของรัฐในการจัดการ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีบุคคลที่ตกเป็นผู้เสียหายเนื่องจากการทำความผิดทางอาญาเป็นจำนวนมากเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจที่ไม่ดีส่งผลกระทบต่อให้มีผู้กระทำความผิดเพิ่มมากขึ้น ผู้เสียหายซึ่งได้รับความเดือดร้อนต้องหาที่พึ่งทางกระบวนการยุติธรรม จึงต้องไปดำเนินการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน แต่อาจจะถูกพนักงานสอบสวนใช้ดุลยพินิจปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ ถึงแม้จะมีกฎหมายอาญาและระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นบทบัญญัติในการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานตำรวจที่ทำหน้าที่สอบสวนไม่เปิดช่องว่างให้พนักงานสอบสวนนั้นใช้ดุลยพินิจในรับเรื่องร้องทุกข์เพื่อนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมก็ตาม [4] ดังนั้น จึงมีความพยายามที่จะเสนอกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการไต่ถามข้อพิพาทของพนักงานสอบสวน เพื่อให้เป็นหลักประกันรองรับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจและเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการปฏิบัติและสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งจากแนวโน้มของการออกกฎหมายดังกล่าวเป็นการสนับสนุนแนวทางการไต่ถามซึ่งกันและกันซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์และกระบวนการยุติธรรมชุมชนที่มุ่งให้ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีและเกิดความพึงพอใจทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างแท้จริงและสร้างความสันติสุขในสังคมได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งสามารถที่จะช่วยลดภาระของภาครัฐได้อีกส่วนหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตาม รูปแบบหรือแนวทางที่เหมาะสมในการไต่ถามยังไม่มีการศึกษาหรือรวบรวมให้เห็นชัดเจนเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินการบางส่วนดังกล่าวยังไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย จึงมีการดำเนินการอย่างไม่เปิดเผยและมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ แต่เมื่อมีความพยายามในการทำให้การไต่ถามของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับการรับรองตามกฎหมาย การศึกษารูปแบบหรือแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายเพื่อนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้บังคับใช้กฎหมายในหน่วยงานอื่น ๆ ได้ในด้านการไต่ถามในกรณีพิพาทต่าง ๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากฎหมาย รูปแบบ กลไกของการจัดการความขัดแย้งของหน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
- 2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ด้วยการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยนี้แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายภายในประเทศ โดยมีประเด็นในการศึกษาดังนี้

1.1) รูปแบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.2) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย

1.3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนากฎหมาย รูปแบบ และกลไกของการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธีที่เหมาะสมของหน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมาย

2) ขอบเขตด้านประชากรเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ โดยเป็นเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี 5 หน่วยงาน ทั้งหน่วยงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ประกอบด้วย สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยเจาะจงไปยังกลุ่มผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการ จำนวนอย่างน้อย 1 คนของหน่วยงานทั้ง 5 หน่วยงาน ใน 5 พื้นที่ พื้นที่ละ 5 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดอย่างน้อย 25 คน

3) ขอบเขตพื้นที่ ดำเนินการศึกษาหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย 4 หน่วยงาน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) มีรูปแบบแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีอย่างเป็นรูปธรรม

2) มีองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและแนวทางในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายนำมาใช้ในปัจจุบัน

3) มีแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย

4) ผู้บังคับใช้กฎหมายสามารถนำแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ได้

วิธีการดำเนินการวิจัย

1) การศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายภายในประเทศเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีประเด็นในการศึกษาดังนี้

1.1) รูปแบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงาน บังคับใช้กฎหมายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.2) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี ของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย

1.3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนากฎหมาย รูปแบบ และกลไกของการจัดการความขัดแย้ง ด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่เหมาะสมของหน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมาย

2) การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคล ที่สามารถให้ข้อมูลได้ โดยเป็นเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี 5 หน่วยงาน ทั้งหน่วยงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ประกอบด้วย สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยเจาะจงไปยังกลุ่มผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการ จำนวนอย่างน้อย 1 คนของหน่วยงานทั้ง 5 หน่วยงาน ใน 5 พื้นที่ พื้นที่ละ 5 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดอย่างน้อย 25 คน

กฎหมาย รูปแบบ กลไกของการจัดการความขัดแย้งของหน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค

1) สำนักงานอัยการสูงสุด

สำนักงานอัยการสูงสุดมีการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี ด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในชั้นพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นไปตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ. 2562 [5] การดำเนินการไกล่เกลี่ยและประนอม ข้อพิพาทจะมีพนักงานอัยการ กรุงเทพมหานครเป็นหน้าที่ของสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายช่วยเหลือทางกฎหมาย ส่วนในต่างจังหวัดให้เป็นความรับผิดชอบของสำนักงานอัยการจังหวัด (ฝ่ายอัยการคุ้มครองสิทธิฯ) ที่ตั้งอยู่ในท้องที่ อำเภอหรือจังหวัดมีหน้าที่รับผิดชอบแล้วแต่กรณี อาจจะมีการมอบหมายให้นิติกร ทนายความอาสา หรือทนายความอาสา อาวุโส ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยก็ได้ และอาจจะมีผู้แทนหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับแต่ละปัญหาข้อพิพาทเข้าร่วม ตามคำเชิญ

2) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีการดำเนินการในรูปแบบของการไกล่เกลี่ยเจรจาคดีระหว่างคู่กรณีบนสถานีตำรวจโดยพนักงานสอบสวน โดยมีพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 [6] ให้อำนาจและกำหนดแนวทางให้พนักงานสอบสวนให้สามารถ ทำการไกล่เกลี่ยคดีที่ยอมความกันได้ ความผิดลหุโทษ และความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปีบางคดี แต่ในทางปฏิบัติ พนักงานสอบสวนยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นทางการหรือแนวทางที่กฎหมายกำหนดมาใช้ในการปฏิบัติงานจริง บนสถานีตำรวจ การดำเนินการไกล่เกลี่ยจะต้องมีการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อเป็นผู้ไกล่เกลี่ย โดยมีพนักงานสอบสวนเจ้าของคดีเป็นผู้ช่วยในการประสานงานและช่วยดำเนินการไกล่เกลี่ย

3) กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีการดำเนินการในรูปแบบของนายอำเภอ/ปลัดอำเภอ/ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ และคณะกรรมการหมู่บ้าน สำหรับในระดับอำเภอ มีพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 [7] และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550 [8] กำหนดให้อำเภอมีหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา โดยในการไกล่เกลี่ย ประณอมข้อพิพาทในเรื่องพิพาททางแพ่งเกี่ยวกับที่ดิน มรดก ข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 200,000 บาท ในกรณีที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอและคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวที่ไม่ใช่เรื่องเพศที่เกิดขึ้นในเขตอำเภอ สำหรับศูนย์ดำรงธรรมอำเภอจัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 25 ตุลาคม 2559 ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสามารถออกคำสั่งจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมขึ้นในอำเภอเพื่อการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่มีสาเหตุจากการร้องเรียนร้องทุกข์ ซึ่งทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความเป็นธรรมได้อย่างทั่วถึง และรวดเร็วมากยิ่งขึ้น โดยมีนายอำเภอเป็นผู้อำนวยการของคณะกรรมการอำนวยการศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ โดยทั่วไปจะมีการมอบหมายปลัดอำเภอหนึ่งท่านเป็นผู้กำกับดูแลศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ และสำหรับในส่วน of คณะกรรมการหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นผู้ดำเนินการจัดการความขัดแย้งในชุมชนที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง โดยมีข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติ

4) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรมมีกลไกการจัดการความขัดแย้งผ่านศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด โดยจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของกระทรวงยุติธรรม ที่ต้องการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐตามแนวทางยุติธรรม ถ้วนหน้าประชาชนมีส่วนร่วม ตามหนังสือสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ด่วนมากที่ ขธ 02026.2/ว 025 ลงวันที่ 30 มกราคม 2557 โดยคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งในส่วนที่เป็นข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญา สำหรับข้อพิพาททางอาญาที่สามารถนำมาไกล่เกลี่ยกันได้จะเป็นเฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือคดีที่ยอมความกันได้ แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีกฎหมายโดยเฉพาะออกมารองรับการดำเนินการ ที่ผ่านมา จะใช้อำนาจตามกฎหมายของฝ่ายปกครองมาช่วยรองรับผลในการไกล่เกลี่ยเพราะมีผู้ใหญ่บ้าน และกำนันเข้าร่วมเป็นกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้วย ในปัจจุบันมีศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศทั้งหมด 7,788 ศูนย์ ครอบคลุมครบทุกตำบลทั่วประเทศ [9]

5) กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของกรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมในรูปแบบของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยมีพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 [10] เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินการไกล่เกลี่ย โดยในปี 2561 มีศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนทั่วประเทศทั้งหมดจำนวน 385 ศูนย์ และมีคณะกรรมการศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งจะต้องผ่านหลักสูตรการอบรมที่ทางกองส่งเสริมการระงับข้อพิพาทจัดอบรมและขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยแล้ว แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังไม่สามารถปฏิบัติให้สอดคล้องตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายดังกล่าวได้ ศูนย์ไกล่เกลี่ย

ข้อพิพาทภาคประชาชนสามารถไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในเรื่อง (1) ความผิดอันยอมความได้ (2) ความผิดลหุโทษ ตามมาตรา 390 มาตรา 391 มาตรา 392 มาตรา 393 มาตรา 394 มาตรา 395 และ มาตรา 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และ (3) ความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายภายในประเทศไทยมีประเด็นในการอภิปรายที่สำคัญที่จะนำไปสู่รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ด้วยสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายแต่ละหน่วยงาน ดังนี้

1) การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของสำนักงานอัยการสูงสุด ที่มีดำเนินการอยู่ค่อนข้างจะมีประสิทธิภาพพอสมควร เนื่องจากความมีศักยภาพบุคลากรและความน่าเชื่อถือของหน่วยงาน แม้จะมีปัญหาในการปฏิบัติเกี่ยวกับการเชิญคู่กรณีเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยที่ไม่สามารถให้การบังคับให้ทุกคนเข้าร่วมได้ และประเด็นเกี่ยวกับหนังสือสัญญาประนีประนอมที่ไม่มีสภาพบังคับได้ทันที สำหรับประเด็นที่น่าสนใจในการอภิปรายจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของอัยการในการที่จะเข้ามาไกล่เกลี่ยร่วมกับชุมชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ที่ยังไม่ได้กำหนดบทบาทของอัยการให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนเหล่านี้ หากสามารถนำอัยการเข้ามาช่วยเหลือในด้านเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ได้แต่เนิ่น ๆ จะทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยในชุมชนมีความน่าเชื่อถือและได้รับความไว้วางใจเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยอัยการเป็นหน่วยงานที่มีประสบการณ์ด้านการไกล่เกลี่ยและประชาชนให้ความนับถือและไว้วางใจ การดำเนินการในการไกล่เกลี่ยก็จะราบรื่นได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมากขึ้นทั้งในส่วนของผู้กรณีและหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาท ปัญหาส่วนหนึ่งที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมในชุมชนไม่ค่อยเป็นที่นิยมในปัจจุบันก็คือการขาดความน่าเชื่อถือของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการความขัดแย้งในชุมชน และโดยทั่วไปหากนำตำรวจเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ย ชาวบ้านจะมองว่ามันเป็นทางการเกินไป อาจจะมีปัญหาในกระบวนการไกล่เกลี่ย เพราะชาวบ้านบางส่วนอาจจะคุ้ยกันเองก่อน และกลัวที่จะมีคดีความกันหรือก็คือตำรวจ แต่สำหรับอัยการแล้ว ชาวบ้านค่อนข้างมีทัศนคติที่ดีและไว้วางใจมากกว่าตำรวจ ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีมากกว่า ดังนั้นหากสามารถขยายบทบาทของอัยการให้มากขึ้นในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี โดยให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน อาจจะเป็นในฐานะที่ปรึกษาของคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนหรือเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามกฎหมายไกล่เกลี่ยก็ได้

2) การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งตามกฎหมายเป็นการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน แต่อย่างไรปัจจุบันยังไม่ได้มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง เนื่องจากความไม่พร้อมหลายอย่าง แต่ประเด็นที่น่าสนใจจะอยู่ที่แม้ว่าจะยังไม่มีมีการปฏิบัติจริงในพื้นที่ แต่สิ่งที่ถูกมองว่าจะเป็นปัญหาในการปฏิบัติคือ การไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนไม่ได้ช่วยลดภาระงานของพนักงานสอบสวนลง ในทางตรงกันข้ามกลับเพิ่มภาระมากขึ้นในด้านเอกสารและการประสานงานที่ต้องทำสำนวนคดีเหมือนเดิมแล้วยังต้องประสานงานกับผู้ไกล่เกลี่ยและทำเอกสารหลักฐานการไกล่เกลี่ยส่งให้พนักงานอัยการเป็นผู้ตั้งยุติคดีด้วย ซึ่งในการปฏิบัติจริงที่ผ่านมา การดำเนินการไกล่เกลี่ยของพนักงานสอบสวนสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยและยุติคดีได้เอง แต่ในปัจจุบันหากยึดตามกฎหมายไม่สามารถดำเนินการเองได้ และระเบียบการใช้จ่ายเงินค่าตอบแทนไม่ได้ให้ค่าตอบแทนพนักงานสอบสวนในการดำเนินการไกล่เกลี่ย ทำให้ขาดแรงจูงใจในการที่จะนำคดีเข้าสู่การไกล่เกลี่ย

ตามกฎหมายดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวคือ การสร้างแรงจูงใจให้กับพนักงานสอบสวนภาคีเข้าสู่การไกล่เกลี่ย โดยการให้รางวัลตามผลงานการไกล่เกลี่ยคดีสำเร็จ ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมซึ่งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในแต่ละคดี

อีกประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนคือ การที่จะช่วยลดภาระของพนักงานสอบสวนและตำรวจอย่างแท้จริงต้องดำเนินการก่อนที่จะมีการรับเป็นคดีความหรือเข้าสู่ระบบคดีที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพราะเมื่อเข้าสู่ระบบคดีแล้วจะมีระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ซึ่งทำให้พนักงานสอบสวนถูกกดดันด้วยเงื่อนไขตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดี ดังนั้น หากจะให้มีการไกล่เกลี่ยในชั้นตำรวจจะต้องเป็นการดำเนินการก่อนการรับแจ้งเป็นคดีความ และขั้นตอนการดำเนินการจะต้องไม่มีขั้นตอนมากจนเกินไป

3) การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เป็นรูปแบบ/กลไกที่มีกฎหมายรองรับและมีการใช้มานาน โดยเฉพาะในส่วนของการไกล่เกลี่ยโดยคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดำเนินการหลักที่มีกฎหมายรองรับ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 ซึ่งปัจจุบันรูปแบบการจัดการความขัดแย้งก็ยังคงใช้อยู่และเป็นรูปแบบพื้นฐานในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ต่างจังหวัดและเป็นพื้นที่นอกเขตเมืองมีการนำไปใช้อย่างแพร่หลายหรือเป็นกลไกหลักในการจัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ในชุมชน [11] ทั้งนี้ รูปแบบนี้มีข้อจำกัดในพื้นที่ชุมชนเมืองที่มีการปกครองแบบพิเศษ เช่น เขตเทศบาลเมือง/เทศบาลนคร เป็นต้น ซึ่งเขตชุมชนเมืองเหล่านี้จะไม่มีผู้ใหญ่บ้าน กำนัน แต่จะมีผู้นำชุมชนดูแลประชาชนในชุมชนแทนผู้ใหญ่บ้านและกำนัน แต่ผู้นำชุมชนเหล่านี้ไม่มีกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดการความขัดแย้งเหมือนผู้ใหญ่บ้านและกำนัน ซึ่งมีส่วนสำคัญให้ไม่สามารถนำกลไกการจัดการความขัดแย้งของคณะกรรมการหมู่บ้านมาใช้ได้ในเขตชุมชนเมือง และส่งผลให้ประชาชนในเขตชุมชนเมืองที่มีความขัดแย้งต้องไปพึ่งพากลไกที่เป็นทางการของตำรวจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแทน ปัญหานี้จึงเป็นช่องโหว่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก/ยุติธรรมชุมชนที่เกิดขึ้นในเขตชุมชนเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งกันมากกว่าพื้นที่รอบนอก ทำให้ปัญหาความขัดแย้งทั้งหมดในเขตเมืองถูกนำไปสู่ตำรวจโดยตรง เพราะไม่มีกลไกอื่นมารองรับหรือมาเป็นช่องทางเลือกเหมือนกับพื้นที่ชุมชนนอกเขตเมืองที่จะมีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นผู้ที่ช่วยจัดการปัญหาความขัดแย้งให้ประชาชนก่อนเป็นขั้นตอนแรก และถ้าหากไม่สามารถจัดการไกล่เกลี่ยกันได้จึงจะถูกนำไปสู่ตำรวจเป็นขั้นตอนต่อไป ซึ่งโดยทั่วไปหากเป็นความขัดแย้งไม่ร้ายแรงนักก็มักจะสามารถตกลงกันได้ในช่วงต้นของผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ทำให้มีเฉพาะความขัดแย้งที่ร้ายแรงหรือที่ตกลงกันไม่ได้ถูกนำไปสู่ตำรวจเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลักแต่ในชุมชนเมืองทุกเรื่องความขัดแย้งไม่ว่าจะเล็กน้อยหรือร้ายแรงจะถูกนำไปให้ตำรวจดำเนินการ ซึ่งมักจะเป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีตามกฎหมาย

4) การจัดการความขัดแย้งโดยอำเภอและศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ กระทรวงมหาดไทย เป็นรูปแบบ/กลไกที่ประชาชนให้ความสนใจและมีการนำมาใช้มากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นกลไกที่ค่อนข้างจะมีประสิทธิภาพและมีความน่าเชื่อถือพอสมควร นั่นคือหากกลไกการจัดการความขัดแย้งในชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ ก็จะถูกส่งต่อมายังอำเภอเพื่อช่วยดำเนินการไกล่เกลี่ย ซึ่งประเด็นปัญหาที่สำคัญเกิดจากการที่กลไกการจัดการความขัดแย้งในชุมชนในบางพื้นที่ไม่อยากจะดำเนินการหรือไม่มีความพร้อมในการดำเนินการก็มักจะส่งเรื่องต่อไปให้อำเภอเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง อันทำให้อำเภอมียาวนานเรื่องความขัดแย้งที่จะต้องดำเนินการ

ใกล้เคียงจำนวนมากเกินไป [12] อาจจะมีปัญหาจำนวนคดีขึ้นมือในบางพื้นที่ ประกอบกับปัจจุบันผู้ที่รับผิดชอบ มีการโยกย้ายทุกปีตามระบบราชการ อาจจะทำให้การดำเนินการขาดประสิทธิภาพ รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในงานด้านนี้ยังมีจำนวนน้อยและไม่ครอบคลุมทุกหน้าที่ เช่น การขาดผู้ใกล้เคียงมืออาชีพ การขาดนักสืบสวน ข้อเท็จจริง และนักกฎหมาย เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแต่เป็นอุปสรรคสำคัญที่จะทำให้การจัดการความขัดแย้ง ขาดประสิทธิภาพได้ ซึ่งในภาพรวมโดยทั่วไป อำเภอก่อนการการจัดการความขัดแย้งที่ค่อนข้างจะมีประสิทธิภาพ สามารถประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดีทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้หลากหลายรูปแบบ และผลการเจรจา ตกลงสามารถที่จะนำมาฟ้องศาลให้บังคับได้ทันทีตามกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามอำเภอยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ในด้านการจัดการความขัดแย้งทางอาญา อันเกิดจากข้อจำกัดด้านบุคลากรและสิ่งสนับสนุนต่าง ๆ

5) การจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานปลัดกระทรวง ยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม โดยจะมีสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในแต่ละจังหวัดคอยกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด สำหรับกลไก การจัดการความขัดแย้งนี้ไม่มีกฎหมายออกมารองรับการใกล้เคียงข้อพิพาทโดยเฉพาะ จึงทำให้การดำเนินการ ใกล้เคียงข้อพิพาทซึ่งเป็นหนึ่งในห้าบทบาทหน้าที่หลักของศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีข้อจำกัดอยู่มาก เพราะมีข้อจำกัด ด้านกฎหมาย โดยที่ผ่านมามีการเลี่ยงความเสี่ยงอันเป็นข้อจำกัดทางกฎหมาย โดยการใช้อำนาจหน้าที่ของกรรมการ ที่เป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันซึ่งมีกฎหมายรองรับเป็นเครื่องมือช่วยในการ ใกล้เคียงเพื่อให้มีผลถูกต้องตามกฎหมาย แต่หากศูนย์ยุติธรรมชุมชนใดไม่มีผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันเป็นคณะกรรมการก็จะทำให้เกิดปัญหาในความถูกต้อง ของกระบวนการใกล้เคียง และผลการเจรจาใกล้เคียงก็จะไม่สามารถที่จะนำมาใช้บังคับได้ตามกฎหมาย โดยในปัจจุบัน โครงสร้างการบริหารศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีด้วยกันสองแบบ ส่วนที่จะเป็นปัญหาคือโครงสร้างแบบเก่าที่ไม่มี การกำหนดให้กำนันเป็นกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน [13] โดยปัจจุบันได้มีแนวทางในการปรับตัวให้การดำเนินการ ใกล้เคียงข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นไปตามพระราชบัญญัติการใกล้เคียงข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งจะต้อง มีการให้คณะกรรมการเข้ารับการฝึกอบรมและขึ้นทะเบียนเป็นผู้ใกล้เคียงตามกฎหมายฉบับใหม่นี้ก่อน

6) การจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีประธานเป็นนายกหรือรองนายกองค์การบริหาร ส่วนตำบล มักจะประสบปัญหาในการดำเนินการใกล้เคียงข้อพิพาท ทั้งนี้เพราะตัวคณะกรรมการส่วนใหญ่ จะเกี่ยวข้องกับการเมืองท้องถิ่น หากเข้าไปดำเนินการตัดสินปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดชนะ หรือได้ประโยชน์ก็จะต้องเสียฐานคะแนนเสียง ทำให้การทำงานในส่วนนี้ไม่ค่อยเต็มที่หรือไม่อยากจะทำ ซึ่งส่งผล ทำให้มีการส่งเรื่องความขัดแย้งต่อไปให้หน่วยงานอื่นดำเนินการให้ ส่วนใหญ่มักจะส่งไปยังศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ ดำเนินการให้ ทำให้งานการใกล้เคียงความขัดแย้งไปอยู่ในความรับผิดชอบของอำเภอจำนวนมาก จนทำให้ การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรจะเป็น และขัดต่อเป้าหมายของการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน และหลักการอำนวยความยุติธรรมที่ต้องให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

7) การจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทชุมชน ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมคุ้มครอง สิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นรูปแบบ/กลไกใหม่ที่ถูกจัดตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติการใกล้เคียง ข้อพิพาท พ.ศ. 2562 แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินการในพื้นที่การใกล้เคียงยังไม่สอดคล้องตามพระราชบัญญัติ การใกล้เคียงข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยเฉพาะในส่วนของคุณสมบัติของผู้ใกล้เคียงที่ต้องได้รับการอบรมและ ขึ้นทะเบียนกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ทั้งนี้ เกิดจากบัญญัติกฎหมายออกมาใหม่ทำให้ ยังไม่สามารถจัดเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินการได้ทันที และนอกจากนี้ตัวคณะกรรมการศูนย์ใกล้เคียง

ข้อพิพาทชุมชนส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนัน ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวอยู่แล้วในฐานะของ คณะกรรมการหมู่บ้าน ดังนั้นจึงทำให้ผู้ใหญ่บ้านและกำนันต้องสวมหมวกหลายใบหรือทำงานอย่างเดียวกันให้กับ หลายหน่วยงานในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นการทำหน้าที่ซ้ำซ้อนกัน บางพื้นที่กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านมีภารกิจหลายด้าน คือ เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นคณะกรรมการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน และเป็นคณะกรรมการศูนย์ ยุติธรรมชุมชน หรือประธานศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้านอีกหน้าที่หนึ่ง แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือ แม้ผู้ใหญ่บ้านและกำนัน จะมีบทบาทอย่างมากหรือถูกมอบหมายให้หน้าที่หลายตำแหน่งในด้านการจัดการความขัดแย้งในชุมชนแต่ก็จะมี งบประมาณหรือค่าตอบแทนเข้ามาช่วยสนับสนุนการปฏิบัติ ทำให้ผู้ใหญ่บ้านและกำนันขาดความพร้อม ขาดความรู้ ขาดการฝึกอบรม และขาดแรงจูงใจในการดำเนินงานด้านนี้

อนึ่ง เมื่อพิจารณาภาพรวมในแต่ละชุมชน จะมีกลไก/รูปแบบการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการ สมานฉันท์และสันติวิธีในชุมชนหลากหลายรูปแบบและหลายหน่วยงาน สำหรับในส่วนที่เป็นยุติธรรมชุมชนที่ไม่มี หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเข้าร่วมดำเนินการก็จะมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน และศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติในแต่ละรูปแบบ/กลไก ในบางพื้นที่อาจจะเป็นบุคคลเดียวกันหรือเป็นบุคคลที่มีภารกิจหลายภารกิจ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นความซ้ำซ้อน ของการทำหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน นั่นคือ แม้จะมีหลายรูปแบบ/กลไก การจัดการความขัดแย้ง แต่มีเพียงคนกลุ่มเดียวทำงานมันก็ไม่ต่างจากการมีเพียงรูปแบบ/กลไกเดียว ซึ่งรูปแบบ/กลไก ที่มีอยู่ไม่ได้เป็นทางเลือกที่หลากหลายจริง ๆ สำหรับประชาชนในการใช้จัดการปัญหาความขัดแย้งในชุมชน หากต้องการให้เป็นกระบวนการทางเลือกที่แท้จริง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องแยกกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในการจัดการความขัดแย้ง ในแต่ละรูปแบบ/กลไกให้เป็นคนละกลุ่ม ไม่ซ้ำซ้อนกัน แต่ถ้าหากไม่สามารถแยกให้ออกจากกันได้ก็ควรจะนำมา รวมกันหรือบูรณาการร่วมกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุด เพราะยังงี้ก็ใช้คนกลุ่มเดิมในการขับเคลื่อน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาในมิติเชิงพื้นที่ใน 5 ภูมิภาคแล้ว ในแต่ละหน่วยงานมีรูปแบบในการดำเนินงาน ที่คล้ายคลึงกัน เนื่องจากมีรูปแบบที่ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางจึงทำให้มีผลที่สอดคล้องที่มีลักษณะร่วมกัน และไม่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบ/กลไกและปัญหาอุปสรรคในการจัดการความขัดแย้ง ด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานการบังคับใช้กฎหมายทั้ง 5 หน่วยงาน รวมทั้งข้อเสนอแนะ จากผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งในแต่ละหน่วยงาน สามารถที่จะสรุปข้อเสนอแนะสำหรับการ พัฒนาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงาน การบังคับใช้กฎหมายแต่ละหน่วยงาน โดยมีรายละเอียดจำแนกตามหน่วยงาน ดังนี้

1) สำนักงานอัยการสูงสุด

1.1) แนวทางการพัฒนาการจัดการความขัดแย้งของอัยการที่ดำเนินการอยู่ให้มีความเหมาะสมมากขึ้น ในการปฏิบัติสำหรับอัยการประกอบด้วยการให้อำนาจอัยการในการบังคับคู่กรณีเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ย ซึ่งหากคู่กรณีไม่ให้ความร่วมมืออาจจะต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอม เกิดขึ้นได้ เพราะจากข้อมูลสถิติการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการทั่วประเทศในปีงบประมาณ 2562

มีจำนวนทั้งหมด 548 คดี สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยจริง 416 คดี ส่วน 132 คดีไม่ได้มีการไกล่เกลี่ย ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่คู่กรณีไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ย

1.2) การจัดการความขัดแย้งของอัยการที่เหมาะสมมากขึ้นสามารถเกิดจากการปรับปรุงกฎหมายให้สัญญาประนีประนอมยอมความในชั้นพนักงานอัยการมีสภาพบังคับตามสัญญาได้เหมือนของฝ่ายปกครอง โดยไม่ต้องนำไปฟ้องร้องต่อศาลใหม่ ซึ่งจะทำให้เกิดความรวดเร็วมากขึ้นในการบังคับให้ฝ่ายที่ผิดสัญญาทำตามสัญญา อันส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการไกล่เกลี่ยของอัยการมากขึ้น

1.3) การเพิ่มเติมบทบาทของอัยการคุ้มครองสิทธิในการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน จะทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยในชุมชนมีความน่าเชื่อถือและได้รับความไว้วางใจเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยอัยการเป็นหน่วยงานที่มีประสบการณ์ด้านการไกล่เกลี่ยและประชาชนให้ความนับถือและไว้วางใจ การดำเนินการในการไกล่เกลี่ยก็จะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมากขึ้นทั้งในส่วนของคู่กรณีและหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาท

1.4) การขยายขอบเขตการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นอัยการให้มากขึ้น มากกว่าคดีความผิดที่ยอมความกันได้ พร้อมทั้งนำมาตรการชะลอฟ้องมาใช้ควบคู่กับการไกล่เกลี่ยคดี ซึ่งน่าจะทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จมากขึ้น

2) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

2.1) แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งของพนักงานสอบสวนสามารถมาจากการจัดให้มีพนักงานสอบสวนทำเฉพาะคดีไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องเป็นระบบเดียวกัน เพราะการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนไม่ได้ช่วยลดภาระงานของพนักงานสอบสวนลง ในทางตรงกันข้ามกลับเพิ่มภาระมากขึ้นในด้านเอกสาร และการประสานงานที่ต้องทำสำนวนคดีเหมือนเดิมแล้วยังต้องประสานงานกับผู้ไกล่เกลี่ยและทำเอกสารหลักฐาน การไกล่เกลี่ยส่งให้พนักงานอัยการเป็นผู้สั่งยุติคดีด้วย และหากให้พนักงานสอบสวนทุกคนต้องทำการไกล่เกลี่ย จะทำให้เกิดปัญหาความสับสนเกี่ยวกับระยะเวลาและการทำสำนวนคดี

2.2) แนวทางในการจัดการความขัดแย้งของตำรวจควรปรับเปลี่ยนให้เกิดความเหมาะสม โดยการให้การไกล่เกลี่ยก่อนเข้าระบบงานยุติธรรมหรือก่อนที่จะมีการรับเป็นคดีอาญาในระบบคดีความ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลดภาระงานของพนักงานสอบสวน หากปล่อยให้ความขัดแย้งเข้าสู่ระบบคดีจะมีระเบียบกฎหมายหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้พนักงานสอบสวนมีภาระงานด้านคดีหลายอย่างต้องดำเนินการในแต่ละคดีและมีข้อจำกัดด้านเวลาด้วย

3) กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

3.1) แนวทางการพัฒนาการจัดการความขัดแย้งของอำเภอ/ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเพื่อให้มีความเหมาะสมเพิ่มมากขึ้น สามารถทำได้โดยการปรับเพิ่มเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ดำรงธรรมโดยการให้มีเจ้าหน้าที่สืบสวนและนิติกรมาประจำศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเพื่อช่วยในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายในการดำเนินการไกล่เกลี่ย รวมทั้งการเพิ่มทักษะที่จำเป็นในการไกล่เกลี่ยให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการไกล่เกลี่ยก็จะทำให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งหากสามารถปรับปรุงข้อจำกัดนี้ได้ก็จะเพิ่มขีดความสามารถในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งให้มีความครอบคลุมมากขึ้น โดยเฉพาะความขัดแย้งในคดีอาญาที่แทบจะไม่ได้มีการรับดำเนินการไกล่เกลี่ยเลย [14] เนื่องจากข้อจำกัดด้านบุคลากร

3.2) การจัดการความขัดแย้งของอำเภอส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จ เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ ดังนั้นการสร้างระบบการประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน

ในพื้นที่จึงเป็นสิ่งสำคัญ [15] โดยเฉพาะในเขตเทศบาลเมือง/เทศบาลนครซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่นอกการควบคุมดูแลของอำเภอ เนื่องจากเป็นเขตปกครองพิเศษ ทำให้ในบางครั้งอาจเกิดความล่าช้าในการดำเนินการ เนื่องจากขาดการประสานงานที่ดีและเป็นระบบ หากสามารถปรับปรุงการประสานงานในส่วนนี้ได้ให้มีสะดวกรวดเร็วและเป็นแนวทางเดียวกัน ก็จะทำให้การจัดการความขัดแย้งมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

3.3) สำหรับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนจะมีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นผู้รับผิดชอบหลักและนับว่าเป็นกลไกพื้นฐานในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน [16] แต่ผู้ใหญ่บ้านและกำนันยังมีข้อจำกัดหลายอย่างทั้งในด้านความรู้ความสามารถในการไกล่เกลี่ย และแรงจูงใจในการทำงานจากการขาดสิ่งสนับสนุนในการไกล่เกลี่ยทั้งงบประมาณในการดำเนินการและค่าตอบแทน ดังนั้นควรจัดการฝึกอบรมทักษะและความรู้ที่จำเป็นในการเจรจาไกล่เกลี่ยให้กับกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นบุคลากรหลักในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ยของคณะกรรมการหมู่บ้านที่ยังไม่มีค่าตอบแทนสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ย

4) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

4.1) แนวทางในการพัฒนาศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่เหมาะสม ควรให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีการดำเนินงานจัดการความขัดแย้งภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เพื่อให้การดำเนินการมีมาตรฐานและผลของการไกล่เกลี่ยถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งจะทำให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น โดยเฉพาะในชุมชนเมืองที่ประชาชนยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมชุมชน โดยส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ชุมชนเมืองไม่มีผู้ใหญ่บ้านและกำนันที่จะเป็นกลไกพื้นฐานในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ดังนั้น การดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 จะช่วยให้การดำเนินการมีมาตรฐานและไม่ต้องอาศัยอำนาจตามกฎหมายของผู้ใหญ่บ้านและกำนันเข้ามาช่วยในการดำเนินการเหมือนในอดีต ซึ่งการที่จะให้กระบวนการไกล่เกลี่ยมีมาตรฐานและได้รับความไว้วางใจจำเป็นต้องมีการฝึกอบรมทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น กฎหมาย เทคนิคและจิตวิทยาการเจรจาไกล่เกลี่ย เป็นต้น ให้กับคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามกฎหมาย [17] รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ชัดเจนและเพียงพอ

4.2) การไกล่เกลี่ยโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่เกิดจากการประสานความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในพื้นที่ที่เข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ดังนั้นแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมสามารถเกิดขึ้นได้จากการสร้างเครือข่ายและระบบการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาทในชุมชน หรือผู้ที่ถูกรณีให้ความเคารพเชื่อฟังหรือเกรงใจ เพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงานเพื่อเข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น ตำรวจ สาธารณสุขตำบล กรมที่ดิน กรมสังคมสงเคราะห์ กระทรวงพัฒนาสังคมและมนุษย์ พระสงฆ์ เป็นต้น

4.3) แนวทางที่เหมาะสมอีกประการในการจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ยุติธรรมชุมชน คือ การแยกศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ออกจากการเมืองท้องถิ่น ให้เป็นอิสระและเป็นภาคประชาชนจริง ๆ โดยให้โครงสร้างการบริหารศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะต้องไม่มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีอำนาจและทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยในชุมชนอยู่แล้วเป็นกรรมการ และไม่ควรจะมีนักการเมืองท้องถิ่นเช่น นายกหรือรองนายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการหรือกรรมการ เพราะบุคคลเหล่านี้จะมีข้อจำกัดในการดำเนินการไกล่เกลี่ย เนื่องจากการดำเนินการ

อาจจะกระทบต่อฐานเสียงในพื้นที่ของตัวเอง จึงทำให้บางครั้งไม่กล้าที่จะดำเนินการใด ๆ และส่งเรื่องต่อไปให้หน่วยงานอื่นช่วยดำเนินการให้ ซึ่งสะท้อนถึงความไม่มีประสิทธิภาพของกลไกในส่วนนี้ โดยถ้าหากคณะกรรมการเป็นภาคประชาชนที่มีอิสระไม่มีตำแหน่งหน้าที่ในการเมืองท้องถิ่นแล้ว ก็จะทำให้สามารถทำงานได้เต็มที่เพราะไม่มีข้อกังวลเกี่ยวกับคะแนนนิยมในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่จะมาทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องมีความรู้มีความเป็นมืออาชีพในการจัดการความขัดแย้ง อย่างน้อยก็ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและไว้วางใจของประชาชน [18] ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นในหลายพื้นที่ เช่น ตำบลพร้าว อำเภอเมืองเชียงใหม่ หรือ ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น เป็นต้น รวมทั้งต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมายคอยให้คำแนะนำในศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้วย ซึ่งเมื่อมีกรอบแนวทางการดำเนินการตามพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เป็นมาตรฐาน จึงควรมีการรวมศูนย์ยุติธรรมชุมชนกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนในพื้นที่เดียวกันเข้าด้วยกันเพื่อไม่ให้เป็นการทำงานที่ซ้ำซ้อนกันและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานด้านการจัดการความขัดแย้งให้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งลดความสับสนของประชาชนในบทบาทหน้าที่ของสองหน่วยงานนี้ที่ทำหน้าที่เดียวกันแต่แยกออกเป็นสองศูนย์

5) กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

5.1) การจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนเป็นกลไกที่เพิ่งเกิดขึ้นมาใหม่ และยังต้องได้รับการพัฒนาและเตรียมความพร้อมเพื่อให้มีความเหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยการฝึกอบรมทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ย เช่น กฎหมาย จิตวิทยาการไกล่เกลี่ย เป็นต้น ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ยให้ทั่วถึงและสม่ำเสมอ รวมทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการบริหารศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ทราบรายละเอียดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอน/กระบวนการไกล่เกลี่ยภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และการเร่งดำเนินการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ในพื้นที่เพียงพอต่อการดำเนินการ รวมทั้งการจัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการไกล่เกลี่ย รวมทั้งการสร้างระบบการจัดเก็บข้อมูลที่มีมาตรฐาน เพื่อรายงานและบันทึกข้อมูลการดำเนินการที่สะดวกและเป็นระบบ [19]

5.2) แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนที่ควรได้รับการพัฒนาคือ การแยกศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนให้เป็นอิสระจากการเมืองท้องถิ่น โดยจะต้องไม่ให้มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีอำนาจและทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยในชุมชนอยู่แล้วเป็นกรรมการ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน เพราะจะเกิดความซ้ำซ้อนในบทบาทหน้าที่ ไม่เป็นกระบวนการทางเลือกที่แท้จริง โดยในปัจจุบันศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนส่วนใหญ่จะมีการดำเนินการโดยผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นหลัก ดังนั้น หากต้องการให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนเป็นกระบวนการยุติธรรมชุมชนทางเลือกจำเป็นต้องจัดตั้งให้เป็นอิสระไม่ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น นั่นคือ ไม่ใช้บุคลากรในหน่วยงานอื่นในการดำเนินงานหลัก จำเป็นที่จะต้องสร้างคนที่มีความรู้ความสามารถในการไกล่เกลี่ยขึ้นมาในแต่ละชุมชนและจัดสรรงบประมาณที่ชัดเจนและเพียงพอในแต่ละชุมชน มีการจัดตั้งสถานทำการหรือที่ตั้งของศูนย์ออกจากหน่วยงานอื่นให้ชัดเจน ไม่ต้องไปขออาศัยที่ทำการกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านหรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นที่ทำการชั่วคราวเหมือนในปัจจุบัน

บทสรุป

กระบวนการจัดการความขัดแย้งของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย โดยปกติจะใช้กระบวนการยุติธรรม กระแสหลัก ควรปรับเปลี่ยนวิธีการมาเน้นด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี เพื่อเป็นการลดปริมาณคดีเข้าสู่ศาล ซึ่งหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายควรขยายบทบาทด้านกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี โดยการขยายบทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในพื้นที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน ให้มีความเชื่อมต่อกับศูนย์ดำรงธรรมของกระทรวงมหาดไทย และให้รองรับตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มากขึ้น ประกอบกับควรมีการขยายบทบาทการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนที่จะต้องดำเนินการก่อนที่จะมีการรับเป็นคดีความหรือเข้าสู่ระบบคดี รวมถึงการขยายบทบาทของอัยการในการจัดการความขัดแย้ง โดยเพิ่มบทบาทของอัยการให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- [1] ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580), ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก, 2561.
- [2] แผนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2563.
- [3] สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม, [Online]. Available: <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/articles/id/8/cid/2091>. [Accessed: 10 กันยายน 2565]
- [4] ภาณุภูมิ เดชะเรืองศิลป์, “ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการนำคดีอาญาเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม กรณีศึกษา พนักงานสอบสวนกองบังคับการตำรวจนครบาล 5,” วิทยานิพนธ์ สก.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, 2549.
- [5] ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ. 2562, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 136 ตอนที่ 93 ก, 2562.
- [6] พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 136 ตอนที่ 67 ก, 2562.
- [7] พระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 31, 2457.
- [8] พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 55 ก, 2550.
- [9] กรมราชทัณฑ์, กระทรวงยุติธรรม กรมราชทัณฑ์ (Online), 2565. Available: https://drive.google.com/file/d/1X_r5kWjxh3H68Ys_4rdKupcMZm2omTN/view [Accessed: 10 กันยายน 2565]
- [10] ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 136 ตอนพิเศษ 297 ง, 2562.
- [11] จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งทางอาญาสำหรับสังคมไทย,” นิตยสารดุลพินิจ, ปีที่ 51, เล่ม 2, 2547. หน้า 112-142.
- [12] อาภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ, รูปแบบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ภายใต้บริบทความขัดแย้งในสังคมไทย, รายงานวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2558.

- [13] พงษ์ธร ัญญสิริ, แนวคิดและการถ่ายทอดประสบการณ์ด้านการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ กรณีศึกษา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, เอกสารทางวิชาการ: สำนักงานคณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ กระทรวงยุติธรรม, 2559.
- [14] ไสรัตน์ กลับวิลลา และคณะ, การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการความขัดแย้งและการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของประเทศสมาชิกอาเซียน, รายงานวิจัย: สำนักงานคณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2561.
- [15] Braithwaite, J, Restorative Justice. “The Handbook of Crime & Punishment,” In M. Tonry (ed.), Oxford: Oxford University Press, 1998. pp. 323-344.
- [16] Stobe, S. P, Conflict Resolution and Peacebuilding in Laos: Perspective for Today’s World. London and New York: Routledge. 2016.
- [17] Maxwell, G, & Morris, “A Restorative justice and reconviction,” Contemporary Justice Review, Vol 5, No 2, 2002. pp. 133.
- [18] Rodriguez, N, “Restorative justice at work: Examining the impact of restorative justice resolutions on juvenile recidivism,” Crime & Delinquency, Vol 53, 2007. pp. 355 - 379.
- [19] UNODC, Handbooks of Restorative Justice Programmes. Criminal Justice Handbook Series, New York: United Nations Publication, 2005.